

О.В. ОДНОВОЛИКОВА, С.Ю. НОВОСЬОЛОВА, Ю.М. ГЛАВЧЕВА

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В АКАДЕМІЧНІЙ УСТАНОВІ: БІБЛІОТЕЧНА СКЛАДОВА

Забезпечення належних і сприятливих умов під час освітнього процесу для здобувачів з особливими освітніми потребами (ООП) нині є надзвичайно актуальним питанням для більшості закладів вищої освіти. У статті проведено аналіз поточної ситуації та визначено бібліотечну складову з забезпечення безбар'єрного середовища для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Однією з важливих складових безбар'єрного середовища закладу вищої освіти має бути безперешкодний доступ здобувачів з ООП до освітніх інформаційних ресурсів. Тому саме цю складову має можливість та повинна забезпечувати бібліотека закладу вищої освіти.

Ключові слова: безбар'єрне середовище, особливі освітні потреби, освітні інформаційні ресурси, бібліотека університету, інформаційний простір, інклюзивне середовище

O.V. ODNOVOLYKOVA, S.Y. NOVOSOLOVA, Y.M. HLAVCHEVA

PROVIDING A BARRIER-FREE ENVIRONMENT: A LIBRARY COMPONENT

Providing appropriate and favorable conditions during the educational process for applicants with special educational needs (SEN) is now an extremely important issue for most higher education institutions. The article analyzes the current situation and identifies the library component of providing a barrier-free environment for students with special educational needs. One of the important components of the barrier-free environment of a higher education institution should be the unimpeded access of PLO applicants to educational information resources. Therefore, this component has the ability and should provide the library of higher education.

Key words: barrier-free environment, special educational needs, educational information resources, university library, information space, inclusive environment.

Постановка проблеми. Забезпечення належних і сприятливих умов під час освітнього процесу для здобувачів з особливими освітніми потребами (ООП) нині є надзвичайно актуальним питанням для більшості закладів вищої освіти. Основою для цього є створення безбар'єрного середовища, що сприятиме комфортному перебуванню та, як наслідок, якісному засвоєнню навчального матеріалу студентами таких груп. Вагомою складовою частиною безбар'єрного середовища закладу вищої освіти має бути безперешкодний доступ здобувачів з ООП до освітніх інформаційних ресурсів. Саме цю складову має забезпечувати бібліотека ВНЗ. Метою статті є визначення бібліотечної складової забезпечення безбар'єрного середовища для здобувачів з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження принципів інклюзивної освіти у ЗВО у першу чергу регламентується та регулюється низкою законодавчих документів. Конституція України [11] гарантує рівні права усім громадянам України, право кожного на освіту тощо. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [25] підкреслює обов'язок ЗВО надавати освітні послуги особам з ООП нарівні з іншими особами. Закон України «Про освіту» [24] є базовим в питаннях освіти, де, зокрема, наголошується на праві осіб з ООП на здобуття освіти на всіх рівнях, висвітлюються загальні принципи інклюзивного навчання. Закон України «Про вищу освіту» [19] окреслює конкретні вимоги

до ЗВО для створення умов для здобуття освіти осіб з ООП. Закон України «Про інформацію» [22] гарантує вільний доступ до інформації кожного з громадян, що є одним з головних принципів функціонування бібліотек, включаючи бібліотеки ЗВО. «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» [21] визначає організаційні засади інклюзивного навчання у ЗВО. «Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [26], містить напрям «Освітня безбар'єрність» окреслює сучасний стан, формує цілі і завдання, визначає очікувані результати та шляхи імплементації стратегії. Міжнародний договір ООН «Конвенція про права осіб з інвалідністю» [10], ратифікований Україною, зобов'язує державу дотримуватися низки принципів щодо реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, у тому числі на здобуття вищої освіти, відповідно розроблений Україною «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» [20] на період до 2025 року окреслює конкретні заходи та строки їх реалізації, у тому числі, в галузі освіти.

Питанням упровадження принципів інклюзивної освіти у ЗВО приділяли увагу: Авксентьева Т.А., Лісниченко А.П. [1], Давиденко Г.В. [4], Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. [9], Литвинова О.Н., Стадницька І.Р. [13]. Про досвід інклюзивної роботи у НТУ «ХПІ» писали Маліков В.В. [14], Тихомирова Т.С., Філенко О.М., Шестопалов О.В., Горбунова О.В., Дуюн О.А. [5]. Нинішній стан інклюзії у ЗВО України висвітлює Шокан А. [29].

Метою статті є визначення бібліотечної складової у забезпеченні безбар'єрного середовища для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Питання інклюзивності навчання у ЗВО України багато років поспіль залишається надзвичайно актуальним. Конституція України, як Основний Закон України в ст. 21 наголошує: «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах», ст. 53. гарантує: «Кожен має право на освіту. ...Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.» [11] Низка законодавчих документів [19, 20, 21, 24, 25, 26] підтверджує і розширює дані твердження, висуває конкретні вимоги, які повинні виконуватися державою, відповідними органами влади різних рівнів та закладами освіти для забезпечення комфортних умов для здобувачів з ООП з метою отримання ними якісних освітніх послуг. У 2009 р. Україною ратифіковано «Конвенцію про права осіб з інвалідністю», яка набула чинності з 2010 р., після чого постановами Кабінету Міністрів України [20] послідовно затверджувались Державні цільові програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» до 2020 р., та до 2025 р. з переліком заходів, вимог та виконавців даних заходів.

Міністерство освіти і науки України [8] визначає інклюзивне освітнє середовище (ІОС) як «сукупність умов, способів і засобів для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахованням їхніх потреб і можливостей». Зазначимо, що розділ «Інклюзивне навчання» на сайті МОНУ містить статистичні, інструктивні та інші матеріали з питань інклюзії в освіті, але серед них практично немає, на жаль, даних щодо ситуації у ЗВО, окрім умов вступу.

Виходячи з вищезначеного, українські ЗВО зобов'язані забезпечити весь перелік умов для створення безбар'єрних умов в освітньому середовищі. Це стосується як оснащення будівель, так і змін у структурі закладу освіти – створення відповідних підрозділів, підготовка відповідних навчальних планів, кадрове забезпечення. Серед ЗВО України унікальний досвід упровадження технологій інклюзії має Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», де є спеціально пристосований універсальний дизайн споруд, використовуються технології інклюзивного викладання, та наявний у структурі Центр інклюзивних технологій навчання з відповідними напрямками діяльності [27]. Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського приділяє значну увагу організації інклюзивного навчання: поступово пристосовуються будівлі та навчальні аудиторії, організовано технічний, педагогічний, психологічний, соціальний, фізкультурно-спортивний та медико-психологічний супровід здобувачів освіти, створено групу психолого-педагогічного супроводу [16]. В Харківському національному університеті міського

господарства імені О.М. Бекетова безбар'єрний простір: побудовані пандуси, спеціалізовані кімнати особистої гігієни, встановлені тактильні таблички з інформацією шрифтом Брайля. Курси на дистанційній освітній платформі Moodle використовуються для навчання студентів з інвалідністю [6]. Харківський національний університет радіоелектроніки наголошує на використанні новітніх освітніх технологій та засобів для навчання студентів з ОПП [7].

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» наголошує на праві здобувачів освіти на спеціальний навчально-реабілітаційний супровід та вільний доступ до інфраструктури Університету відповідно до медико-соціальних показань за наявності обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я, згідно з «Правилами поведінки здобувачів освіти у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» [18], та організовує доступ згідно «Порядку супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших мало мобільних груп населення в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» [17]. У рамках Всеукраїнської соціальної програми «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації» у НТУ «ХПІ» в 2017 р. був створений інтерактивний простір «Арсенал Ідей Україна / Простір ідей: Science&Museums» для творчості, дослідження і пізнання школярів та молоді, серед завдань якого – пропаганда ідей розвитку інклюзивного суспільства. В університеті за активної участі Ради молодих вчених НТУ «ХПІ», кафедри Хімічної техніки та промислової екології спільно з БО «БФ Волонтери: Дорослі-Дітям» та ГО «Об'єднання молодих науковців НТУ «ХПІ» реалізовано ряд заходів, спрямованих на підтримку людей з інвалідністю різного віку в рамках інклюзивного проекту «Інклюзія у співпраці» за підтримки Британської ради в Україні. До участі у літніх таборах для школярів Stem Camp School на базі НТУ «ХПІ», серед інших, стають діти з інвалідністю, які навчаються технічним наукам і створюють свої наукові проекти. У рамках проекту «Інклюзивна освіта: сприяння поширенню кращих світових практик» вчені НТУ «ХПІ» спільно з Львівською медичною академією ім. А. Крупинського взяли участь в розробці методики навчання з природничих наук дітей з особливими потребами. Підсумком роботи став навчальний посібник «Інклюзивне навчання при порушенні слуху» (2021 р.) [2] до якого ввійшли адаптовані практичні заняття з фізики, хімії, математики, телемедицини, географії, історії.

У рамках Міжнародного дня людей з особливими потребами та Всеукраїнської кампанії «16 днів проти насильства» 1 грудня 2021 р. у науково-технічній бібліотеці НТУ «ХПІ» пройшов міжнародний дистанційний науково-практичний семінар «З толерантністю в серці», у якому взяли участь близько 100 представників бібліотечної спільноти та освітян, що підтверджує актуальність теми інклюзивності для суспільства.

Завдання бібліотеки ЗВО. Зважаючи на вищевказане, науково-технічна бібліотека розпочала роботу у напрямі формування безбар'єрного доступу до інформаційних освітніх ресурсів для користувачів з особливими освітніми потребами. Результатом цієї роботи має бути створення інклюзивного освітнього середовища, як фізичного, так і віртуального. ІОС сприятиме мотивації вказаних категорій користувачів до навчання, до успішного виконання завдань, їх адаптації та психологічної реабілітації, особистісному становленні в соціумі.

Традиційно бібліотека виконує інформаційну та культурно-просвітницьку функцію. Комплексна робота за цими основними напрямками надає можливість для навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти. В інклюзивному освітньому середовищі необхідно враховувати потреби і можливості осіб з інвалідністю.

Для реалізації інформаційної функції, НТБ готова задовольнити будь-які інформаційні потреби своїх користувачів. Для цього НТБ має мультидисциплінарний фонд, який містить навчальні, наукові, художні видання. Інформаційні технології дозволили запровадити послуги з електронної доставки документів (ЕДД) та якісно покращити послуги Міжбібліотечного абонементу. За ЕДД користувачі отримують документи, які відсутні у фонді бібліотеки. Бібліотека НТУ «ХПІ» використовує усі доступні можливості для розширення та актуалізації інформаційної бази: ресурси за передплатою Міністерства освіти і науки України, доступ до правової системи «Ліга», тестові доступи до авторитетних світових ресурсів, активізація використання відкритих освітніх ресурсів.

Окремим завданням, НТБ НТУ «ХПІ» вважає забезпечення правової обізнаності з питань інклюзії усі категорії користувачів. Для цього створено колекцію нормативних документів, які регламентують це питання [15]. Адже правова обізнаність сприяє формуванню толерантного ставлення одногрупників до здобувачів освіти з ООП та підвищує загальну культуру спілкування; сприяє реалізації права на якісну освіту людей з ООП.

Для успішного проведення роботи зі створення інклюзивного освітнього середовища, слід вивчати вже існуючий досвід та впроваджувати кращі практики у роботу. Інклюзивно-ресурсним центром ТНПУ ім. В. Гнатюка описано складові інклюзивного бібліотечного середовища [28]. ТОВ «Міжнародний інститут інклюзії» розробив систему умов ефективного запровадження інклюзивної освіти [12].

Культурно-просвітницька функція є не менш важливою за інформаційну. Вона реалізується через популяризацію читання художньої літератури, вивчення історії видатних науковців університету, проведення різноманітних просвітницьких заходів. Рекомендації читачам з ООП художніх творів є складним завданням, яке потребує спеціальної підготовки [3].

Про основні напрями роботи НТБ з обслуговування користувачів з особливими освітніми потребами детально описано у статті [30].

Деякі з них:

- створення безпечного фізичного інклюзивного середовища;
- формування віртуального інформаційного простору на основі системи корпоративної комунікації НТУ «ХПІ» (сервіси Microsoft Office 365);
- використання попередніх напрацювань бібліотек, як інформаційних елементів віртуального середовища (офіційний сайт бібліотеки, електронний каталог, електронний репозитарій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», тощо);
- керівництво читанням, та планування дозвілля (розділи сайту «Книги, що зігрівають серця», «Час читати»;
- підготовка кадрів.

Найближчим завданням бібліотеки є робота з користувачами та виявлення осіб, що потребують особливого підходу. Для таких користувачів важливим є індивідуальний підхід за індивідуальним планом обслуговування.

Інформаційно-ресурсний центр «Без бар'єрів». Розвиток освітніх стандартів вимагає динамічних змін від сучасної бібліотеки. До організації інклюзивного навчання та формування інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти активно долучаються бібліотеки.

Тому у 2022 році в НТБ НТУ «ХПІ» запроваджено роботу Інформаційно-ресурсного центру «Без бар'єрів». Такий підхід дозволить забезпечити якісне обслуговування, ефективно організувати роботу за напрямом в цілому. У роботі центру приймають участь представники чотирьох підрозділів НТБ, роботу курує заступник директора бібліотеки. Центр має на меті: забезпечити безперешкодний доступ до інформаційних ресурсів; сприяти мотивації до навчання та самореалізації; формувати толерантність до осіб з особливими освітніми потребами (інвалідністю); акцентувати уваги суспільства на потребах людей з особливими освітніми потребами (інвалідністю). Основними завданнями центру виділяємо такі [23]:

- організація безбар'єрного доступу до інформації у фізичному та віртуальному середовищі бібліотеки університету;
- навчання інформаційним компетенціям та академічним навичкам;
- оволодіння навичками роботи з відкритими освітніми ресурсами;
- сприяння у формуванні відкритого інформаційного сегменту в Інтернет шляхом створення та публікації власних електронних ресурсів;
- інформування з питань нормативно-правового регулювання за напрямом та методичного забезпечення по роботі з особливими категоріями людей;
- організація майданчика (фізичного та віртуального) для співпраці університетських спільнот, громад міста, країни, світу з питань інклюзії.

Висновки. Виконаний аналіз нормативно-правових документів та публікацій підтверджує важливість завдання формування інклюзивного

освітнього середовища. Лише комплексний та системний підхід, з залученням фахівців дозволить успішно виконати це завдання. Адже, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, це особи, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі, уваги до себе, толерантного ставлення, допомоги у простих речах.

НТБ НТУ «ХПІ» розпочала роботу з формування інклюзивного бібліотечного середовища. Цьому допомагає співпраця з колегами: Міжнародний інститут інклюзії; Інклюзивно-ресурсний центр Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка; Благодійний фонд «Паралельні світи»; Асоціація дитячих та сімейних психологів України; Арт-крамничка № БатКиHub.

Співробітники НТБ НТУ «ХПІ» готові навчатися новому, якщо це потрібно і буде корисним нашим користувачам. Підходи змінюються, але метою діяльності бібліотеки лишається виконання важливою суспільної місії – це безбар'єрний доступ до достовірної інформації на підтримку освіти, науки та творчого розвитку кожної особистості.

Список літератури

1. Авксентьєва Т.А., Лісниченко А.П. (2016). Шляхи запровадження інклюзивної освіти у ВНЗ України. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. № 48. С. 135-138. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_48_29.
2. Березовська І., Мінакова К. (2021). *Інклюзивне навчання при порушенні слуху: практики викладання природничих наук* : навч. посібник ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Львів : Простір-М. 184 с. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/52950>
3. Вовк О. *Інклюзивна література*. Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ». Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/files/Seminars/ynklyuzivnaya-literatura_mynsk.pdf
4. Давиденко Г.В. (2018). Упровадження соціальної інклюзії у закладах вищої освіти: бар'єри та шляхи їх подолання. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. № 2. С. 123-128. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2018_2_21.
5. Досвід поєднання STEM та інклюзивної освіти в літньому таборі на базі технічного вищого навчального закладу (2018). Т.С. Тихомирова [та ін.]. *Інтегровані технології та енергозбереження*. № 3. С. 54-59. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/41043>
6. *Інклюзивна освіта*. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова : офіц. сайт. Retrieved from <https://www.kname.edu.ua/index.php/osvita/inklyuzivna-osvita>
7. *Інклюзивна освіта для навчання та реабілітації осіб з особливими освітніми потребами*. Харківський національний університет радіоелектроніки : офіц. сайт. Retrieved from <https://nure.ua/inklyuzivna-osvita-dlja-navchannja-ta-reabilitacii-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>
8. *Інклюзивне навчання*. Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
9. Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. (2013). Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. № 10. С. 12-21. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2013_10_3
10. *Конвенція про права осіб з інвалідністю* : Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71№Text
11. *Конституція України*. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80№Text>
12. Ленів З. Безбар'єрне суспільство – запорука якості життя людей з інвалідністю. Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ». Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/files/Seminars/prezentaciya_leniv_bezbarjernist.pdf.
13. Литвинова О.Н., Стадницька І.Р. (2018). Інклюзивне навчання у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації як шлях до самореалізації. *Медсестринство*. № 4. С. 41-43. Retrieved from <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/nursing/article/download/9859/9502/>
14. Маліков В.В. (2019). Інклюзія та рівний доступ до освіти: соціальна активність молодих науковців в НТУ «ХПІ». *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Сер. : *Актуальні проблеми розвитку українського суспільства* = Bulletin of the National Technical University «KhPI». Ser. : Actual problems of Ukrainian society development : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ». № 1. С. 40-45. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/46895>
15. *Нормативні документи*. Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ» Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/uk/no_barriers_regulatory
16. *Положення про організацію інклюзивного навчання у КПІ ім. Ігоря Сікорського*. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» : офіц. сайт. Retrieved from <https://kpi.ua/inclusive-education-regulation>
17. *Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших мало мобільних груп населення в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут»*. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» : офіц. сайт. Retrieved from <http://public.kpi.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Poryadok-suprovodu-NOVA-REDAKTSIYA-v-red.yur.otd.pdf>
18. *Правила поведінки здобувачів освіти у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут»*. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» : блоги НТУ «ХПІ». Retrieved from <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/17/2021/07/PRAVILA-POVEDINKI-ZDOBUVACHIV-OSVITI-NTU-HPI.pdf>
19. *Про вищу освіту* : Закон України із змінами, внесеними згідно із Законом № 1838-IX від 02.11.2021. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18№Text>
20. *Про затвердження Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року* : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2021 № 285-р. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2021-%D1%80№Text>
21. *Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти* : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 635. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF№Text>
22. *Про інформацію* : Закон України із змінами, внесеними згідно із Законом № 1089-IX від 16.12.2020.

Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12№Text>

23. *Про Інформаційно-ресурсний центр «Без бар'єрів»*. Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ». Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/uk/no_barriers_home

24. *Про освіту* : Закон України із змінами, внесеними згідно із Законом № 1838-IX від 02.11.2021. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19№>

25. *Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні* : Закон України із змінами, внесеними згідно із Законом № 2249-VIII від 19.12.2017. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12№Text>

26. *Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року* : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. Законодавство України : база даних. ВР України. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80№Text>

27. *Супровід навчання студентів із особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі*. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»: офіс. сайт. Retrieved from <https://uu.edu.ua/inclusion>

28. Удич З. *Складові інклюзивного бібліотечного середовища*. Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ». Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/files/Seminars/skladovi_inklyuzivnogo_bibliotechnogo_seredovyschcha.pdf

29. Шокан А. *Як працює інклюзія в українських університетах і чого їй бракує*. Соцпортал : сайт ГО «Культурно-інформаційна агенція «Соціальний портал України». Retrieved from <https://socportal.info/ua/news/yak-realizuiut-inklyuziiu-v-ukrainskikh-universitetakh/>

30. Palyey T.L., Novosolova S.Y. (2021). Information Service for Users With Special Educational Needs. *University Library at a New Stage of Social Communications Development : Conference Proceedings*. Vol. 6. Retrieved from http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55646/1/Palyey_Information_service_2021.pdf

References (transliterated)

1. Avksentieva T.A., Lisnychenko A.P. (2016). Shliakhy zaprovadzhennia inklyuzivnoi osvity u VNZ Ukrainy. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya : Pedahohika i psykholohiia*. № 48. S. 135-138. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_48_29.

2. Berezovska I., Minakova K. (2021). Inklyuzivne navchannia pry porushenni slukhu: praktyku vykladannia pryrodnych nauk : navch. posibnyk ; Nats. tekhn. un-t «Kharkiv. politekhn. in-t». Lviv : Prostir-M. 184 s. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/52950>

3. Vovk O. YNKLIUZIVNAIA lyteratura. *Naukovo-tekhnichna biblioteka NTU «KhPI»*. Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/files/Seminars/ynklyuzivnaya-lyteratura_mynsk.pdf

4. Davydenko H.V. (2018). Uprovadzhennia sotsialnoi inklyuzii u zakladakh vyshchoi osvity: bariery ta shliakhy yikh podolannia. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelja. Seriya : Pedahohika i psykholohiia*. № 2. S. 123-128. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2018_2_21.

5. Dosvid poiednannia STEM ta inklyuzivnoi osvity v litnomu tabori na bazi tekhnichnoho vyshchoho navchalnoho zakladu (2018). T.S. Tykomyrova [ta in.]. *Intehrovani tekhnolohii ta enerhozberezhennia*. № 3. S. 54-59. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/41043>

6. Inklyuzivna osvita. *Kharkivskiy natsionalny universytet miskoho hospodarstva imeni O. M. Beketova* : ofits. sait. Retrieved from <https://www.kname.edu.ua/index.php/osvita/inklyuzivna-osvita>

7. Inklyuzivna osvita dlia navchannia ta reabilitatsii osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. *Kharkivskiy natsionalny universytet radioelektroniky* : ofits. sait. Retrieved from <https://nure.ua/inkljuzivna-osvita-dlja-navchannja-ta-reabilitatsii-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>

8. Inklyuzivne navchannia. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy* : ofits. sait. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>

9. Kolchenko K.O., Nikulina H.F. (2013). Kontseptualni pidkhody do vprovadzhennia inklyuzivnoi osvity u vyshchikh navchalnykh zakladakh. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy*. № 10. S. 12-21. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2013_10_3

10. Konventsia pro prava osib z invalidnistiu : Zakon Ukrainy vid 16.12.2009 № 1767-VI. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

11. Konstytutsiia Ukrainy. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Leniv Z. Bezbarierne suspilstvo – zaporuka yakosti zhyttia liudei z invalidnistiu. *Naukovo-tekhnichna biblioteka NTU «KhPI»*. Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/files/Seminars/prezentaciya_leniv_bezbariernist_.pdf.

13. Lytvynova O.N., Stadnytska I.R. (2018). Inklyuzivne navchannia u vyshchikh navchalnykh zakladakh I-II rivniv akredytatsii yak shliakh do samorealizatsii. *MEDSESTRYNSTVO*. № 4. S. 41-43. Retrieved from <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/nursing/article/download/9859/9502/>

14. Malikov V.V. (2019). Inklyuziia ta rivnyi dostup do osvity: sotsialna aktyvnist molodykh naukovtsiv v NTU «KhPI». *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI»*. Ser. : Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva = Bulletin of the National Technical University «KhPI». Ser. : Actual problems of Ukrainian society development : zb. nauk. pr. Kharkiv : NTU «KhPI». № 1. S. 40-45. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/46895>

15. Normatyvni dokumenty. *Naukovo-tekhnichna biblioteka NTU «KhPI»*. Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/uk/no_barriers_regulatory

16. Polozhennia pro orhanizatsiiu inklyuzivnoho navchannia u KPI im. Ihoria Sikorskoho. *Natsionalny tekhnichnyi universytet Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho»* : ofits. sait. Retrieved from <https://kpi.ua/inclusive-education-regulation>

17. Poriadok suprovodu (nadannia dopomohy) osib z invalidnistiu ta inshykh malo mobilnykh hrup naselennia v Natsionalnomu tekhnichnomu universyteti «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut». *Natsionalny tekhnichnyi universytet «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut»* : ofits. sait. Retrieved from <http://public.kpi.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Poryadok-suprovodu-NOVA-REDAKTSIYA-v-red.yur.otd.pdf>

18. Pravyla povedinky zdobuvachiv osvity u Natsionalnomu tekhnichnomu universyteti «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut». *Natsionalny tekhnichnyi universytet «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut»* : blohy NTU «KhPI». Retrieved from <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/17/2021/07/PRAVILA-POVEDINKI-ZDOBUVACHIV-OSVITI-NTU-HPI.pdf>

19. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy iz zminamy, vnesenyymi zghidno iz Zakonom № 1838-IX vid 02.11.2021.

Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

20. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii z realizatsii Konventsii pro prava osib z invalidnistiu na period do 2025 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.04.2021 № 285-r. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2021-%D1%80#Text>

21. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh vyshchoi osvity : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.07.2019 № 635. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text>

22. Pro informatsiiu : Zakon Ukrainy iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom № 1089-IX vid 16.12.2020. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

23. Pro Informatsiino-resursnyi tsentr «Bez barieriv». Naukovo-tekhniczna biblioteka NTU «KhPI». Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/uk/no_barriers_home

24. Pro osvitu : Zakon Ukrainy iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom № 1838-IX vid 02.11.2021. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#>

25. Pro osnovy sotsialnoi zakhyschenosti osib z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom № 2249-VIII vid 19.12.2017. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved

from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

26. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.04.2021 № 366-r. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

27. Suprovid navchannia studentiv iz osoblyvymy potrebamy v intehrovanomu osvितnomu seredovyshchi. Vidkrytyi mizhnarodnyi universytet rozvytku liudyny «Ukraina» : ofits. sait. Retrieved from <https://uu.edu.ua/inclusion>

28. Udych Z. Skladovi inkluzyvnoho bibliotechnoho seredovyshcha. Naukovo-tekhniczna biblioteka NTU «KhPI». Retrieved from http://library.kpi.kharkov.ua/files/Seminars/skladovi_inklyuzyvnoho_bibliotechnogo_seredovyshcha.pdf

29. Shokan A. Yak pratsiuie inkluziia v ukrainskykh universytetakh i choho yii brakuie. Sotsportal : sait HO «Kulturno-informatsiina ahentsiia «Sotsialni portal Ukrainy». Retrieved from <https://socportal.info/ua/news/yak-realizuiut-inkluziui-v-ukrainskikh-universitetakh/>

30. Palyey T.L., Novosolova S.Y. (2021). Information Service for Users With Special Educational Needs. University Library at a New Stage of Social Communications Development : Conference Proceedings. Vol. 6. Retrieved from http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55646/1/Palyey_Information_service_2021.pdf

Надійшла (received) 15.10.2022

Відомості про авторів / About the Authors

Одноволиківна Олена Василівна (Odnovolykova Olena) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», вчений секретар науково-технічної бібліотеки; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9503-7161>

Новосолова Світлана Юрійівна (Novosolova Svitlana) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувач сектора науково-технічної бібліотеки; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1341-6323>

Главчєва Юлія Миколаївна (Yuliia Hlavcheva) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», PhD, Комп'ютерні науки, директор науково-технічної бібліотеки; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7991-5411>